

հասակ եւ նաեւ ամենա բառերուն, որ նոյն-
պէս ժամանակ կը ցուցնեն: Վերջին երկուքը
բնիկ հայ, իսկ ժամ համարուած է ժամա-
նակի կրճատ կամ սղեակ ձեւը: Սակայն ըստ
հեղինակի, հետեւելով Պեղեբոսին (հայ
գրացի լեզուներ էջ 161), կազմուած է ժամ
= գ-ամ եւ ազգեցութեամբ ժամանակ բառի
եղած ժամ, որմէ կը համարի նաեւ ամա-
նակ: Այս բառերու մասին համեմատել Աճա-
ռեան Արմ. Բառ., որ իրանեան փոխառու-
թիւն կը համարի երկուքն ալ ժամ եւ ամա-
նակ, ժամ միայն իբր հայկական կազմութիւն
նկատելով:

Հեղինակս ունի նաեւ Substantiva Pri-
vativa im Indogermanischen վերնադրով Gö-
teborgs Högskolas Årsskrift հանդէսին մէջ
LIII (1947, 3) առանձին հատուած մը IV.
Altarmenisch: 1. Über die Privativen Adjek-
tive im Armenischen. 2. Privative Substan-
tive: a) Bildungen auf -ութիւն b) übrige
Fälle (38—44) կը խօսի այդ գլխով գրաբար
լեզուի Ա. բացասական ածականներու,
եւ Բ. բացասական գոյականներու վրայ.
ա. -ութիւն կազմութիւններ, բ. ուրիշ կազ-
մութիւններ: Հայագէտը նկատի առած է իբր
գրութեան մէջ միայն Ան- ժխտական մաս-
նիկով կազմուած բառեր:

2. Պ. ՏԵՐ-ՊՕՂԱՍԵԱՆ

ՊԵՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԵՅ ՄՇԵԿՈՒԹԵՑԻՆ
ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ

(Շարահանութիւն):

ՍԹԵՆԻԱ

1. ՏԱՐՈՆԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ (1872)
Սթենիայի միակ Մշակ. Ընկերութիւնն է
«Տարօնեան Ընկերութիւն»ը, որ կազմուած
է նախաձեռնութեամբ Խորէն Բառ. Փէիլի-
վանեանի, որ կը գրէ 1872 Նոյ. 16ին. «Մինչ-
դեռ Պոլսոյ քանի մը շրջակայ գիւղօրէից մէջ
գտնուած ազգային վարժարաններու տար-
տամ վիճակը էջ մեզ անձանօթ եւ ահա մօ-
տերս Սթենիայի ազգային վարժարանի ցա-
ւալի կացութեանն ակնատեսս ըլլալով՝
չկրցայ հանդուրժել եւ Գիւղին Թաղ. Խոր-
հրդոյ ուղարկութիւնը հրաւիրել փութա-
ցինք... հարկ եղաւ առաջարկել Ընկերու-
թիւն մը կազմելու... 15 Հոկտեմբեր ի ներ-
կայութեան մեր, Թաղ. Խորհրդին եւ յառա-
ջադիմատէր թաղեցոց կազմուեցաւ Տարօ-
նեան անուն Ընկերութիւնն եւ նորա Գործա-
դիր Մասնաժողովը, որոյ նպատակն է եւ
պիտի ըլլայ միշտ Սթենիայի ազգային դպրո-
ցին նիւթական եւ բարոյական մատակարար-
ութեանը հոգ տանիլ եւ անոր յարատեւու-
թեանը համար փոքր եկամուտ մ'ալ աւելցնե-
լու ջանալ...: Ի դիմաց Գործադիր Մաս-
նաժողով Տարօնեան Ընկերութեան՝ Ատենա-
պետ՝ Խորէն Բառանայ Փէիլիվանեան⁷¹»:

Հետեւորար սխալ է Ընկերութեանն հիմ-
նադրութեան տարի նշանակել 1873⁷²:

Ընկերութիւնը ունեցած է իրեն յատուկ
Կանոն մը. դանձանակ պատկերով՝ «շա-
բաթը անգամ մը բան փարս նուէր հաւա-
քել», իր նպատակին հասնելու համար⁷³:

Ընկերութեան Գործադիր Ժողովի ան-
դամներն են.

Պորէն քահ. Փէիլիվանեան	Ատենապետ
Յովհաննէս Բարսեղեան	Ատենադպիր
Արխատակէս քահանայ	
Սարգիս Օնպաշի (Մշեցի)	
Յարութիւն Օնպաշի (Մշեցի)	

Համարձուած⁷⁴:

Ընկերութիւնը կրցած է ունենալ 20 փա-
րա վճարող 250 բաժանորդ⁷⁵:

71 Մասիս, 1872, թ. 1317:
72 Գաղութահայ Տարեգրք, Գ., էջ 113:
73 Ասիա, Կ. Պ. 1872, էջ 52—53:
74 Մասիս, 1873, թ. 1412: — Գաղ. Տարեգր.,
Գ., էջ 113: — Մանգ. Էֆ., 1873, թ. 2261:
75 Գաղ. Տար., Գ., անդ:

ԵՆԻԳԻՒՂ

1. ՍՐԲՈՒՀԻՈՅ ԱՍՏՈՒՄԱՐՆԻ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ
(1844—1845)

Իզմիրահայ թերթը արդէն 1845 Մայիսին
կ'իմացնէր թէ Պոլսոյ մէջ հաստատուած են
չատ մը Ընկերութիւններ թաղերու եւ Գիւ-
ղերու հայ վարժարաններու նպատակու հա-
մար⁷⁶, եւ քիչ յետոյ անուններով կը յիշէ 9
Ընկերութիւն, որոնց մէջ է նաեւ «Ընկե-
րութիւն Սրբուհոյ Աստուածամէի ի նոր-
գիւղն⁷⁷»:

Արշալոյս Արարատեան մեր միակ աղ-
բուրն ըլլալով՝ կարելի է ճշգրէլ Ընկերու-
թեանն հիմնուած թուականը: Սակայն նկատի
ունենալով որ հայ Ընկերութիւնները, սովոր-
աբար, ուշ կ'իմացնեն իրենց հիմնումը եւ
Պոլսոյ Ընկերութեան մը հիմնումը Իզմիր
իմացնելու համար ալ որոշ ժամանակ մը կը
պահանջուի՝ հաւանական կը համարինք որ
Նորգիւղի այս Ընկերութիւնը աւելի 1844ին
հիմնուած ըլլայ, քան 1845ին:

Ա. Ալպոյաճեանի անձանօթ է Ընկերու-
թիւնս:

2. ... ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ (1864)

Պոլսոյ Ենիքէօյի երկրորդ Ընկերու-
թիւնը կրնայ 1864 Փետրուարին հիմնուած
ըլլալ, սակայն իր անունը կը մնայ մեզ ան-
ձանօթ:

Ընկերութիւնը հիմնուած է Գիւղին վար-
դանեան վարժարանի փակուած վտանգին առ-
թիւ: Ընկերութեան Գանձապետը՝ Ստեփան
Մ. Գոմպօրեանց 1864 Փետր. 15ին նամակ
մը թէ՛ Մասիսին եւ թէ՛ ժամանակին ուղղե-
լով՝ կ'ըսէ. «Նոր-Գիւղի ազգատիկ մանկանց
կրթութեան համար վարդանեան վարժա-
րանը... գոցուելու տխուր կարեւորութիւնը
տեսնուած էր...: Գիւղին բնակիչները ի գուժ
չարժելով ազգասիրաբարձ առժամանակեայ
կերպով Ընկերութիւն մը կազմեցին, դպրո-
ցիս պէտք եղած հոգ ու խնամքը կրելու հա-
մար... Ընկերութիւնն որոշեց ստորագրու-
թիւն մը բանալ եւ փոքրիկ գումար մը ժող-
վել, որուն անխախտ եկամուտովը դպրոցս
խելացի Հոգաբարձութեամբ մատակարար-
ելի... Գանձապետ Ընկերութեան՝ Ստեփան
Մ. Գոմպօրեանց⁷⁸»:

76 Հմմտ. Արշալոյս Արարատեան, Չմիւնիա
1845, թ. 233:
77 Անդ, թ. 235:
78 ժամանակ, 1864, էջ 39—40: — Մասիս,
1864, թ. 628:

Թորոմեանի⁷⁹ անձանօթ է Ենիգիւղի
վարդանեան վարժարանի անունը. ան կը
յիշէ Մամիկոնեան վարժարան:

ՊԵՅՅԻՒՔՏԵՐԷ

1. ԱԳՊԱՆԱՍ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ (1881)
Հիմնուած է 1881ի սկիզբները՝ «դպրո-
ցին եւ եկեղեցւոյն նպատակու նպատա-
կաւ⁸⁰»: Ուրիշ տեղեկութիւն չունինք: Ան-
ձանօթ է Ալպոյաճեանի:
2. ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ (1908)
Կազմուած է 1908ին՝ նպատակու համար
տեղւոյն վարժարանին⁸¹: Ժամանակ⁸² կը
գրէ. «Պէտքէրէի Բարեգործական Ընկե-
րութիւնը, որ Սահմանադրութեան ի վեր
Գիւղին Ս. Հոփիսիմեանց վարժարանին Հո-
գաբարձութեան դերը ստանձնած է, մեծա-
պէս կ'աշխատի յիշեալ կրթական յարկին
դարգացման: Անցած տարի արդէն երկու
շրջանաւարտ ունեցած է»:
3. ԵՐԱՃՇԱՍԻՐԱՅ ՄԻՈՒԹԻՒՆ (1918 ?)
Հոփիսիմեանց եկեղեցւոյ Միութիւնն է.
Հիմնադիրներէն կը յիշուի Տէր Անանիա
Քհնյ. Պալեան, բայց հիմնումի տարի⁸³
(Հմմտ. ժամանակ, 1954, թ. 16·940):
4. ԴՊՐԱՅ ԴԱՍ ՄԻՈՒԹԻՒՆ (1944)
Տասնամեակը հանդիսական պատարա-
դով կը խմբեն (Հմմտ. ժամանակ, 1954,
թ. 16·938):

ՍԱՐԸԱՐ-ԵՆԻՍՄԱՀԱԼԷ

1. ՈՒՍՈՒՄԱՍԻՐԱՅ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ (1907)
Ընկերութիւնս հիմնուած է 1907 Նոյեմ-
բերին, նկատի ունենալով որ 1908 Փետր.
25ին առաջին եռամսեայ շրջանը բոլորած
է⁸⁴: Ունեցած է իր Կանոնագիրը⁸⁵:
2. ԱԳՊԱՍԻՐԱՅ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ (1908)
Թատերական Ընկերութիւն մ'է Սարը-
եար-Ենիսիմաչալէի «Ազգասիրաց Ընկերու-
թիւն»ը, հիմնուած 1908ին: 1908 Սեպտ. ին
«Նորակազմ» է եւ երկրորդ ներկայացումը
կու տայ Բազար Պաշքի ամառնային թատ-
րոնի մէջ⁸⁵:

79 Երեմ. Չէլչեղ, Բ., էջ 703:
80 Մասիս, 1881, թ. 2978 Օգոստ.:
81 ժամանակ, 1909, թ. 263· 1918, թ. 3387:
82 1913, թ. 1540:
83 ժամանակ, 1908, թ. 111:
84 Անդ, 1909, թ. 263:
85 Սուրբանդակ, 1908, թ. 79:

